

Hướng đi bền vững của nông nghiệp TP. Hà Nội

NGUYỄN HẢI BIÊN*

Xây dựng chuỗi giá trị cho các sản phẩm nông sản là một trong những giải pháp quan trọng để hướng tới mục tiêu phát triển bền vững của ngành nông nghiệp TP. Hà Nội. Đến nay, Hà Nội đang dẫn đầu cả nước về phát triển chuỗi nông sản an toàn, mang lại hiệu quả kinh tế cao cho người nông dân. Tuy nhiên, kết quả đạt được vẫn chưa tương xứng, vì vậy cần có các giải pháp để nâng cao số lượng và hiệu quả của chuỗi giá trị nông sản.

NHỮNG KẾT QUẢ ĐẠT ĐƯỢC

Thực hiện Nghị định số 98/2018/NĐ-CP, ngày 05/7/2018 của Chính phủ về chính sách khuyến khích phát triển hợp tác, liên kết trong sản xuất và tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp, thời gian qua, TP. Hà Nội đã khuyến khích và tích cực hỗ trợ các doanh nghiệp, cơ sở, hợp tác xã sản xuất theo chuỗi liên kết. Tại Hà Nội, chuỗi sản xuất, tiêu thụ sản phẩm hiện đang được xây dựng và phát triển theo các hình thức phổ biến sau:

(i) Mô hình chuỗi khép kín: Do doanh nghiệp, hợp tác xã đứng ra làm đầu mối, chủ động hoàn toàn các khâu từ sản xuất giống, thức ăn chăn nuôi, tổ chức sản xuất, giết mổ, sơ chế đến tiêu thụ sản phẩm. Mô hình này có thể chủ động kiểm soát được chất lượng đầu vào, cũng như chất lượng sản phẩm khi đưa ra thị trường và xây dựng thương hiệu. Đồng thời, chủ động được nguồn cung ổn định, hạn chế khâu trung gian và giảm giá thành sản phẩm.

(ii) Mô hình chuỗi liên kết:

- Nông dân liên kết với nông dân: Nông dân liên kết lại bằng cách tham gia vào tổ hợp tác, hợp tác xã, sản xuất theo quy trình sản xuất chung, từ đó có thể cung cấp sản phẩm đủ lớn về số lượng, đồng đều về chất lượng, kịp thời gian cho nhiều đối tác. Nhờ vào liên kết, nông dân mới có khả năng xây dựng và quản lý nhãn hiệu tập thể, tiến đến xây dựng thương hiệu cho sản phẩm.

- Liên kết nông dân, hợp tác xã với doanh nghiệp: Xây dựng mối liên kết này về bản chất là xây dựng kênh tiêu thụ mới trong chuỗi giá trị thông qua loại bỏ bớt tác nhân trung gian giữa người sản xuất và doanh nghiệp, rút ngắn độ dài của kênh tiêu thụ. Mô hình liên kết này giúp xây dựng kênh phân phối ổn định của các tác nhân trong chuỗi giá trị, đáp ứng yêu cầu thị trường hiệu quả nhất dựa trên nguyên tắc các bên tham gia bình đẳng, cùng có lợi.

Nhìn chung, việc phát triển sản xuất, tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp theo chuỗi giá trị ở Hà Nội trong thời gian qua đã đạt được những kết quả nhất định. Theo báo cáo của Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn TP. Hà Nội (2020), tính đến năm 2020, Thành phố đã hình thành 141 chuỗi liên kết an toàn thực phẩm từ sản xuất đến tiêu thụ sản phẩm. Bên cạnh đó, Hà Nội có trên 40 nhãn hiệu được bảo hộ, tăng gần gấp 3 so với năm 2016, bao gồm: gà đồi Ba Vì, gà đồi Sóc Sơn, gà Mía Sơn Tây, vịt Văn Đình, nhãn Đại Thành, gạo thơm Bối Khê...

Ngoài ra, Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn TP. Hà Nội và 21 tỉnh, thành phố trong Ban điều phối Chương trình phối hợp phát triển chuỗi cung cấp rau, thịt an toàn cho TP. Hà Nội đã tích cực, chủ động trong công tác kết nối sản xuất, quản lý chất lượng và phát triển chuỗi cung ứng thực phẩm nông, lâm, thủy sản. Xây dựng và phát triển được 786 chuỗi cung ứng thực phẩm an toàn, trong đó có 253 chuỗi cung ứng thực phẩm an toàn được xác nhận theo tiêu chí của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn.

Các chuỗi giá trị được xây dựng và phát triển dựa trên việc đảm bảo nguồn gốc xuất xứ của nông sản đạt tiêu chuẩn đến tận tay người tiêu dùng. Vì vậy, thời gian qua, việc ứng dụng công nghệ cao trong sản xuất nông nghiệp đã được nhiều doanh nghiệp, hợp tác xã, tổ chức, cá nhân trên địa bàn TP. Hà Nội đẩy

* Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

manh ứng dụng bằng việc sử dụng giống mới có năng suất, chất lượng cao. Bên cạnh đó, hệ thống truy xuất nguồn gốc nông, lâm, thủy sản của TP. Hà Nội được duy trì (www.hn.check.vn, check.gov.vn), đã thiết lập và hoàn thiện các tài khoản quản lý (Module) cho “Hệ thống truy xuất nguồn gốc nông, lâm, thủy sản thực phẩm TP. Hà Nội” và các chức năng cho các cấp quản trị theo các sở, ngành. Thành phố cũng thí điểm thiết lập 5 điểm truy xuất nguồn gốc nông, lâm, thủy sản tại các điểm trưng bày sản phẩm nông, lâm, thủy sản an toàn tại chợ đầu mối, siêu thị... Việc kiểm soát chất lượng, an toàn thực phẩm và truy xuất nguồn gốc tại các siêu thị, hệ thống cửa hàng tiện ích về cơ bản được kiểm soát đảm bảo an toàn thực phẩm, từng bước hình thành thói quen tiêu thụ sản phẩm sạch, an toàn, qua đó nâng cao chất lượng cuộc sống cho người dân của Thành phố. Nhờ đó, Hà Nội xếp vị trí thứ nhất về triển khai công tác quản lý an toàn thực phẩm nông, lâm, thủy sản của các địa phương năm 2019, với điểm số 91,5/100 (Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, 2020).

Hà Nội cũng là địa phương đi đầu cả nước về phát triển chuỗi liên kết từ sản xuất đến tiêu thụ nông sản. Trong khi cả nước có 1.642 chuỗi liên kết nông sản, thì Hà Nội có 141 chuỗi, chiếm 8,8% (Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn TP. Hà Nội). Đây là điều kiện thuận lợi cho Thành phố kiểm soát, nâng cao chất lượng sản phẩm nông nghiệp, đáp ứng nhu cầu của thị trường và ổn định khâu tiêu thụ... Từ đó, tăng sức cạnh tranh của các mặt hàng nông sản Thủ đô ở thị trường trong nước và hướng tới xuất khẩu.

Kết quả phát triển chuỗi giá trị nông sản cũng đã giúp cho các đơn vị tham gia chuỗi thực hiện tốt việc liên kết, đồng bộ giữa các khâu từ cơ sở sản xuất chăn nuôi gắn với sơ chế, chế biến, tiêu thụ sản phẩm, đảm bảo an toàn dịch bệnh, an toàn thực phẩm.

Việc triển khai các dự án chuỗi còn nâng cao nhận thức cho nông dân về giảm sử dụng phân bón hóa học, hóa chất (các loại thuốc sâu, thuốc diệt cỏ độc hại trong trồng trọt và chất cấm trong chăn nuôi) trong sản xuất nông nghiệp; làm thay đổi một số thói quen canh tác cũ, nhằm bảo tồn nguồn thiên địch, cân bằng hệ sinh thái, sản xuất nông nghiệp mang

tính bền vững, góp phần giữ gìn, bảo vệ tài nguyên đất, nước, môi trường bền vững. Đồng thời, tạo công ăn việc làm cho hàng trăm nghìn lao động ở nông thôn, tận dụng được nguồn lao động nhàn rỗi, góp phần đảm bảo an ninh trật tự xã hội và tăng hiệu quả kinh tế, thu nhập cho người lao động.

TỒN TẠI, HẠN CHẾ VÀ NGUYÊN NHÂN

Mặc dù đạt được nhiều kết quả nổi bật, song tỷ trọng sản phẩm nông nghiệp được sản xuất, phân phối tiêu thụ qua chuỗi giá trị trên địa bàn Thành phố còn thấp. Một số mô hình chuỗi giá trị đã được hình thành và chứng minh hiệu quả rõ rệt, tuy nhiên, số lượng chưa nhiều và chưa phân bố đều ở các lĩnh vực, ngành nghề. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến tình trạng này, cụ thể:

Thứ nhất, hoạt động chế biến nông sản trên địa bàn Thành phố còn nhỏ lẻ, manh mún, khó hình thành những khu sản xuất tập trung để áp dụng khoa học, kỹ thuật, cũng như kiểm soát các vấn đề liên quan đến an toàn vệ sinh thực phẩm.

Thứ hai, năng lực quản trị sản xuất, kinh doanh và tiếp cận thị trường của doanh nghiệp và người nông dân còn rất thấp, nguồn lực hạn hẹp, nên rất yếu thế trên thị trường và ít có cơ hội kết nối vào các chuỗi giá trị lớn, ổn định và có giá trị gia tăng cao.

Phần lớn các doanh nghiệp có quy trình công nghệ sản xuất thủ công và bán tự động, chưa áp dụng tốt chương trình quản lý chất lượng, an toàn thực phẩm tiên tiến... Bên cạnh đó, các doanh nghiệp chế biến nông sản chưa chủ động được nguồn cung cấp nguyên liệu đảm bảo về số lượng và chất lượng. Khả năng chế biến đối với một số ngành hàng cũng còn yếu, chưa đáp ứng được nhu cầu, nhất là vào cao điểm của mùa vụ.

Trong khi đó, hoạt động của đa số hợp tác xã, một số doanh nghiệp, đơn vị trong chuỗi vẫn theo phương thức truyền thống, còn tư tưởng trông chờ vào sự hỗ trợ trực tiếp của Nhà nước; thiếu doanh nghiệp đầu tàu trong phát triển chuỗi...

Thứ ba, sự kết hợp giữa các khâu trong chuỗi còn lỏng lẻo. Trong trồng trọt, sản phẩm chưa có tính rải vụ, phần lớn tiêu thụ ở dạng tươi, không qua sơ chế. Trong chăn nuôi, việc kết nối các khâu giết mổ, sơ chế, bảo quản sản phẩm gia súc, gia cầm còn khó khăn do chăn nuôi và giết mổ nhỏ lẻ vẫn chiếm tỷ lệ cao. Chưa kể, việc kết nối doanh nghiệp trong bao tiêu sản phẩm cho nông dân chưa chặt chẽ dẫn tới giá nông sản không ổn định.

Thứ tư, việc giao dịch giữa các mắt xích trong chuỗi giá trị kém minh bạch. Đây chính là nguyên nhân dẫn đến hiện trạng vật tư đầu vào giả hoặc kém chất lượng vẫn tồn tại phổ biến gây hại cho người sản xuất, trong khi sản phẩm đầu ra không kiểm soát được chất lượng tràn lan, gây hại cho người tiêu dùng.

Thứ năm, việc thu hút các doanh nghiệp của Thành phố đầu tư vào lĩnh vực chế biến, chế biến sâu sản phẩm nông nghiệp chưa phát triển. Một số sản phẩm nông, lâm, thủy sản tiêu thụ tại các điểm kinh doanh

trong mô hình chuỗi chưa có nhãn hiệu, thông tin nhận diện. Số lượng nông sản cung cấp cho Hà Nội được quản lý thông qua thỏa thuận phối hợp còn hạn chế.

ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP

Để thúc đẩy phát triển nông sản theo chuỗi giá trị, thời gian tới, Hà Nội cần thực hiện đồng bộ những giải pháp sau:

Một là, tiếp tục hoàn thiện cơ chế, chính sách phát triển chuỗi giá trị sản phẩm nông nghiệp. Trong đó, Thành phố cần dành nguồn ngân sách hỗ trợ sau đầu tư; cải cách thủ tục hành chính, kiến tạo khung pháp lý, chính sách, tháo gỡ khó khăn cho các doanh nghiệp, hợp tác xã, hộ gia đình sản xuất, kinh doanh nông sản... nhằm đạt mục tiêu tổng thể phát triển nông nghiệp Thủ đô bền vững, giá trị gia tăng cao. Tập trung hỗ trợ các chủ thể tham gia chuỗi về chi phí tư vấn xây dựng liên kết; hạ tầng phục vụ liên kết; giống, vật tư, bao bì, nhãn mác sản phẩm... Hỗ trợ đào tạo tăng cường năng lực lập kế hoạch và tổ chức sản xuất định hướng thị trường theo chuẩn giao dịch chung của Sàn Giao dịch rau quả và thực phẩm an toàn Hà Nội cho các tổ hợp tác, nhóm sản xuất.

Hai là, các địa phương cần sớm quy hoạch các vùng sản xuất nông nghiệp tập trung, làm cơ sở cho việc hình thành các chuỗi giá trị. Ngoài ra, Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn TP. Hà Nội cần tiếp tục hướng dẫn, hỗ trợ các cơ sở sản xuất và kinh doanh theo hướng mở rộng quy mô, bảo đảm đủ các điều kiện để chuyển đổi loại hình hoạt động thành hợp tác xã kiểu mới hoặc doanh nghiệp. Đồng thời, hỗ trợ các doanh nghiệp, tổ hợp tác, hợp tác xã, hộ sản xuất kinh doanh tham gia chương trình "Mỗi xã một sản phẩm" (OCOP) để liên kết sản xuất, tiêu thụ theo chuỗi giá trị nhằm nâng cao giá trị gia tăng.

Ba là, tăng cường dự báo thị trường, định hướng sản xuất; tuyên truyền, quảng bá cho các thương hiệu, đơn vị sản xuất, kinh doanh, phân phối các loại sản phẩm nông nghiệp có nhãn hiệu, thương hiệu tốt, nhằm tăng sức mua của thị trường đối với các loại nông sản này. Bên cạnh việc đẩy mạnh hoạt động xúc tiến thương mại, kết nối giao thương, cần chú ý đến tăng cường các khâu sản xuất, chế biến sâu nông sản của Thủ đô

để tạo giá trị gia tăng cao, phục vụ thị trường nội địa và xuất khẩu.

Bốn là, đẩy mạnh việc hình thành các mô hình chuỗi giá trị theo các hình thức, như: hợp tác xã/tổ hợp tác liên kết với doanh nghiệp; doanh nghiệp sản xuất liên kết với doanh nghiệp phân phối; doanh nghiệp thực hiện toàn bộ các khâu trong chuỗi... Kết nối các tổ hợp tác với các doanh nghiệp liên kết hợp tác đầu tư hoặc tiêu thụ sản phẩm thông qua Sàn Giao dịch rau quả và thực phẩm an toàn Hà Nội. Kết nối giao dịch mua vật tư nông nghiệp qua Sàn Giao dịch rau quả và thực phẩm an toàn Hà Nội để mua vật tư tốt, có nguồn gốc rõ ràng với giá cạnh tranh.

Năm là, Thành phố cần đầu tư mới và mở rộng cơ sở chế biến đối với những ngành hàng chưa có hoặc còn thiếu công suất chế biến. Đồng thời, cần đổi mới công nghệ, hiện đại hóa trang thiết bị chế biến nông sản để sản xuất ra sản phẩm phong phú về chủng loại, giá trị gia tăng cao và hạ giá thành; nâng cao chất lượng nguồn nhân lực cho chế biến nông sản. Cùng với đó, có cơ chế chính sách hấp dẫn thu hút đầu tư vào chế biến nông sản, nhất là đất đai, tài chính, tín dụng, khoa học công nghệ.

Sáu là, phối hợp với các ngành, địa phương và doanh nghiệp tổ chức nhiều hội nghị xúc tiến thương mại, kết nối sản xuất, tiêu thụ sản phẩm nông sản an toàn và quảng bá sản phẩm trên các phương tiện thông tin đại chúng.

Các địa phương hỗ trợ người dân trong liên kết với doanh nghiệp tìm đầu ra cho sản phẩm; hỗ trợ các doanh nghiệp tham gia chuỗi ứng dụng tem điện tử thông minh nhằm bảo đảm truy xuất nguồn gốc, chống hàng giả, tạo niềm tin cho người tiêu dùng... □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chính phủ (2018). *Nghị định số 98/2018/NĐ-CP, ngày 05/7/2018 về chính sách khuyến khích phát triển hợp tác, liên kết trong sản xuất và tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp*
2. Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn (2020). *Thông báo số 1941/TB-BNN-VP, ngày 17/3/2020 về kết quả xếp hạng các địa phương về triển khai công tác quản lý an toàn thực phẩm nông, lâm, thủy sản năm 2019*
3. Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn TP. Hà Nội (2020). *Báo cáo tổng kết Dự án chuỗi giá trị đoạn 2016-2020*
4. Lưu Thị Phương (2020). *Hà Nội thúc đẩy phát triển, liên kết sản xuất nông nghiệp*, truy cập từ <http://sonnptnt.hanoi.gov.vn/cat141/4001/Ha-Noi-thuc-day-phat-trien-lien-ket-san-xuat-nong-nghiep>
5. Thiện Tâm (2020). *Nhiều hoạt động, mô hình sáng tạo bảo đảm an toàn thực phẩm*, truy cập từ <http://thanglong.chinhphu.vn/nhieu-hoat-dong-mo-hinh-sang-tao-bao-dam-an-toan-thuc-pham>